

MOELWYNION & MIGNEINT

Mae'r ardal eang yma yn cynnwys clogwyni a chreigiau yn holl ffordd o lechweddau Moel Dyniewyd a'r Cnicht yn y Gorllewin ganol y Migneint yn y Dwyrain. Ar wahân i'r gwregys trawiadol o glogwyni serth sy'n ffurfio'r sgarp deheuol y Moelwyn, mae'r clogwyni sy'n weddill yn rhai go fach ar y cyfan. Fodd bynnag, oherwydd caledwch y creigiau, mae rhai o'r brigiadau hyn yn rhai serth iawn.

Allt Fawr SH 684473

Allt 'clogwyn, llethr coediog' + mawr 'eang' yw'r ardal o greigiau serth uwch cloddfa llechi Gloddfa Ganol; hefyd yr enw ar y bryn.

Allt y Ceffylau SH 678469

Y tebygrwydd yw mai cyfeiriad at 'llechwedd, llechwedd coediog' yw'r term allt yma yn hytrach na clogwyn. Ceffylau 'meirch' is the plural of ceffyl 'march', gair sy'n gysylltiedig a'r Hen Wyddeleg *capall* 'ceffyl gwaith', Gauleg **kaballos* 'ceffyl'. Roedd y ceffyl yn cael ei barchu gan bobloedd Geltaidd oherwydd eu cyflymder a'r bri a gafwyd trwy eu perchnogaeth.

Carreg Alltrem SH 740507

Mae gan y garreg 'clogwyn' hon allt 'craig, llethr serth' + trem 'agwedd, golwg', mae'n sicr bo'r graig yn un fach serth; gyda sawl dringfa da.

Carreg Blaen Llym SH 666441

Yma mae'r garreg wedi'i dynodi fel un sydd â blaen 'diwedd, pen' + llym 'miniog'. Ceir enw clogwyn tebyg iawn hefyd fel **Garreg Flaenllym 689464**.

Carreg y Foel Gron SH 746427

Cron yw benywaidd y gair crwn 'amgrwm'; drwy edrych ar fapiau AO 6" cynnar 1840-80 gwelir bod y garreg yn amgylchynu'r bryn bach bron yn llwyr, cyn iddo ddiflannu oherwydd chwarela. Cysylltir yr enw â'r clogwyn crwn hwn yn hytrach na chop a crwm y bryn.

Carreg y Fran SH 737448

Gallwn weld y gair brân mewn llawer o enwau, enwedig clogwyni; mae'r term yn cwmpasu nifer o adar gwahanol o'r genws *Corvus*, gan gynnwys brain, bran bigwen a'r gigfran. Mewn parau, mae cigfrain yn aml yn defnyddio un graig benodol i edrych allan ar eu tiriogaeth.

Cerrig Cochion SH 662512

Cochion yw ffurf luosog goch 'coch, brown'; rhaid defnyddio'r ffurf luosog gan fod y lleolydd cychwynnol yn y lluosog.

Clogwyn Brith SH 665467, SH 794545

Mae'r llethrau, yn hytrach na chlogwyni, yn gymysgedd o greigiau, sgri a wahanol fathau o lystyfiant, felly defnyddi'r brith 'amryliw'.

Clogwyn Candryll SH 723443

Dyma enw gwych ar glogwyn ar ochrau Manod Mawr gyda llawer o greigiau bychan a llethrau sgri enfawr; mae'n llwyr gandryll 'toredig', yn llythrennol can(t) + dryll 'darn'. Klogwyn Kandrill c.1700 Parochialia.

Clogwyn Garw SH 726445

Yn agos i Glogwyn Candryll mae ardal arall o dir garw caregog ac anodd iawn i'w groesi gyda llawer o sgri hefyd; fyddai'r gair garw 'creigiog, bras' yn ddisgrifydd da yma.

Clogwyn Gottal SH 648488

Mae tri opsiwn gwahanol ar gyfer y ffurf enw prin hon. Efallai y bydd yr ystyron yn gysylltiedig â: cotel 'cae bychan pigfain', benthyciad o'r Saesneg cottle(?); gair sy'n gyfystyr a'r Gernyweg cottle 'coed'; neu, llygriad yr elfen cot 'llety, annedd'?

Clogwyn Maen Coch SH 749459

Os oes staen coch i'r graig, yna mae yna ychydig o esboniadau. Gallai un bod ag ocsidau haearn yn y graig ei hun; sy'n digwydd mewn llechi yn ardaloedd fel hyn; Fel arall, os yw dŵr yn llifo i lawr o ardal o fawnog, byddai hyn hefyd yn cynhyrchu staen coch.

Clogwyn Spot SH 729489

Yr oedd yr Athro J Lloyd-Jones yn ei Enwau Lleoedd Sir Gaernarfon 1928, yn cynnig mai cyfeirio at gi mae'r enw. Fodd bynnag, gellid cyfeirio at faint a ffurf y graig; mae pot yn amrywiad ar y gair pwt 'ychydig, sgrap, bach', hefyd poten 'stumog, bol mawr'. Fodd bynnag, efallai gwelir rhyw fath o gysylltiad anghofiedig yn yr enw, sy'n ymwneud a'r gair pothan 'cenau blaidd'; neu, enw diweddar iawn ?

Clogwyn y Benar SH 736515

Cymer ei enw o'r bryn, Y Benar, a fyddai wedi bod yn ben 'top, pen' + ardd 'uchel, uchder'.

Clogwyn y Bustach SH 673448

Arferid cadw da byw yn yr awyr agored hyd yn oed yn oerni'r gaeaf. Efallai bod hwn wedi bod yn fan da i wartheg ar un ardal fel man cymharol gysgodol.

Clogwyn y Geifr SH 684423

Clogwyn arall a enwir ar ôl y geifr a welir yno, allan ar ochr y mynydd. Ar un adeg roedd pobl yn defnyddio'r geifr gwyllt trwy gadw'r geifr ifanc; un ar ôl y llall, aethpwyd â'r rhai ifanc i ryw fath o iglw maen, ond un gyda thwll ar y brig. Byddai'r mamau geifr yn dod lawr i fwydo'r ifanc ac yn neidio i lawr drwy'r twll i'r iglw. Byddai ar ôl i'r afr sugno ei phlentyn am ychydig, agorwyd drws a chymerwyd yr afr allan i'w godro.

Clogwyn yr Adar SH 693516

Clogwyn bach serth gyda choed a holltau ar gyfer nythu yn gwneud hwn yn fan gwych i adar nythu. Tybed os hyd oedd y rhesymeg y tŷ ôl o enwi'r graig i ddechrau.

Clogwyn yr Hicia SH 736512

Mae'r term hiciad 'rhych, rhigol' yn cyfeirio at doriad yn y clogwyn; mae'n debyg bod y rhych neu'r rhic yn cyfeirio at yr hafn lle mae'r rhaeadr fach yn dod i lawr yn ganol y clogwyn.

Clogwyn yr Oen SH 675449

Gyda'r enw sy'n cyfeirio at oen, byddai rhywun yn amau mai ardal lle'r oedd ŵyna, neu o leiaf ŵyn ifanc yn bresennol. Fodd bynnag, wrth edrych i fyny ar y clogwyn, yn eithaf uchel i fyny, gall un weld rhan ohono yn debyg i ben oen.

Craig Blaen y Cwm SH 744480

Mae'r blaen 'pen, diwedd' + y + cwm 'dyffryn' yn disgrifio lleoliad y graig yn berffaith wrth ei enw fel un sydd ym mhen uchaf Cwm Penamnen.

Craig Ddu SH 697538

Clogwyn sy'n wynebu'r De gyda'r enw Craig Ddu; felly, nid yw'r enw'n dynodi lleoliad cysgodol tywyll fel y mae cymaint o enwau du yn y dirwedd yn awgrymu. Mae'r clogwyn yn ddu oherwydd gwlybanaeth.

Craig Glanconwy SH 794554

Enw hwyr; glan 'lan, banc, ochr' + Conwy, enw'r afon islaw. Fodd bynnag, fe'i gwelir yn 1761 dogfennau Swyddfa Gofnodion Sir Gaernarfon fel Craig lan Conwy.

Craig Goch SH 752444

Nid yw'r ardal o greigiau yn arbennig o goch; fodd bynnag, ar wahân i'r sgri, mae'r llethrau grug a llus yn amlwg yn eu lliwiau'r gaeaf brown dwfn a phorffor.

Craig Llyn Llagi SH 652483

Wedi ei enwi ar ôl y llyn, Llyn Llagi; y gellir cysylltu llagi â llac, llaca 'mwd, llysnafedd, pwll' a fenthyciwyd o'r Saesneg *lac* 'llyn'. Craig-y-Llyn-llagi 1838 AO.

Craig Nyth y Gigfran SH 687459

Enwir y *grraig* ar ôl *nyth* + *cigfran*; fel arfer, mae eu nythod yn gasgliad mawr o frigau a changhennau, weithiau wedi'u leinio â darnau o wllân. Maent wrth eu bodd yn nythu ar glogwyni serth ac yn dychwelyd i'r un safle am flynyddoedd lawer.

Craig y Clogwyn SH 617470

Mae'r yna *grraig* arall ar ben ben y clogwyn.

Craig y Dyniewyd SH 613475

Dyniewyd yw un lluosog y gair *dyniawed* 'bustach, eidion ifanc', wedi ei enwi ar ôl y bryn Moel Dyniewyd. Mae'n eithaf arferol dod o hyd i straeon lleol yn esbonio'r enwau gwartheg neu defaid ar greigiau oherwydd marwolaeth anifail ar ôl cwmpo.

Craig yr Wrysgan SH 680456

Gwrysgen yw unigol benywaidd y gair gwrysg 'canghennau, cawn, llwyni'; tybed os oedd mwy o goed neu lwyni yno ar un adeg.

Y Garreg Bengam SH 610453

Mae hwn yn enw eithaf syml gan fod y garreg 'grraig' yn cynnwys pen 'copa' + cam 'plyg, crwca'.